

Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu

Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğunun yüksək əhəmiyyəti nəzərə alınaraq, “Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğu ərazisində yerləşən tarixi və mədəni sərvətlərin qorunması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 11 iyun tarixli 2213 nömrəli sərəncamı imzalanmışdır. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin və xanımı Mehriban Əliyevanın təşəbbüsü ilə 29 iyun 2007-ci il tarixində Yeni Zelandiyanın Kristcorc şəhərində keçirilən Ümumdünya İrs Komitəsinin XXXI Sessiyasında Qobustanın qayaüstü rəsmləri, mədəni landşaftı ilə birlikdə YUNESKO-nun Dünya İrs Siyahısına daxil edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2007-ci il 6 noyabr tarixli 172 nömrəli qərarı ilə “Qobustan Dövlət Tarix-Bədii Qoruğuna “Milli” statusu verilmişdir. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu ərazisində qoruğun yeni inzibati binası tikilmiş və müasir texnologiyalarla təchiz edilmiş ekspozisiya yaradılmışdır. Muzeyin ekspozisiyası ən müasir texnologiyalardan istifadə olunmaqla hazırlanmışdır.

12 ekspozisiya zalından ibarət, sensor ekranlı monitorlar və 3D elementlərlə zəngin muzeydə dünyanın müxtəlif guşələrində olan qayaüstü incəsənət nümunələri, Qobustanın minilliklər ərzində dəyişən təbii mühiti, burada aparılmış arxeoloji qazıntılar, daş dövrü insanların həyat təzi və incəsənəti, Qobustan petroqliflərinin xronologiyası, mənası və s. haqqında geniş məlumat almaq olar. 2013-cü ildə Belçikanın Tongeren şəhərində Avropa Muzeylər Forumunun illik toplantısında “Avropanın ən yaxşı muzeyi” nominasiyasına təqdim olunmuş müxtəlif ölkələrin 51 muzeyi arasında Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun muzeyi “European Museum of the Year Award” mükafatına layiq görülen 8 muzeydən biri olmuşdur.

2015-ci ildə Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğu Avropa Şurası yanında Avropa Mədəni Marşrutlar İnstitutu tərəfindən sertifikatlaşdırılmış “Prehistoric Rock Art Trails” (Qədim qayaüstü incəsənət izləri) mədəni marşrutuna (PRAT-CARP) daxil edilib. Qo-

ruq dünya əhəmiyyətli xüsusi mühafizə olunan tarix-mədəniyyət ərazilərinə aiddir. 2013-cü ildə Qobustan qoruğuna YUNESKO tərəfindən Dünya İrs Siyahısında olan çox az sayda tarixi ərazilərə şamil edilmiş “gücləndirilmiş mühafizə” statusu verilmişdir.

Açıq səma altında olan muzeydə müxtəlif dövrlərə aid qayaüstü təsvirlər, qədim yaşayış düşgələri, “Qavaldaş” kimi tarixi abidələrimiz qorunur. Ümumiyyətlə, Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun Böyükdaş, Kiçikdaş, Cingirdağ, Şonqar və Şıxqaya dağları ərazilərində 1031 qaya üzərində çəkilmiş 7 mindən çox təsvir dünya əhəmiyyətli abidə kimi dövlət qeydiyyatındadır. Qoruğun fondunda qorunan arxeoloji materialların ümumi sayı 86 mindən çoxdur. Son 3 ildə aparılan elmi-tədqiqat işləri nəticəsində Cingirdağ-Yazılıtəpə sahəsindəki bütün təsvirli daşlar, o cümlədən tədqiqat zamanı aşkar edilmiş 18 yeni təsvirli daş da daxil olmaqla ümumilikdə 214 daş sənədləşdirilmiş, fotoları çəkilmiş, GPS koordinatları müəyyənləşdirilmiş, üzərində təsvir olan daşların eskizləri dəqiqləşdirilmiş və qeydiyyat vərəqələri doldurulmuşdur. Nəticədə Cingirdağ-Yazılıtəpə qayaüstü təsvirlər kolleksiyasına 521 ədəd əvvəllər qeydiyyatda olmayan yeni təsvir və 18 daş əlavə olunmuşdur. Yeni təsvirlər əsasən Yazılıtəpə üçün xarakterik olan keçli təsvirləri, işarə-damğalar, antropomorflar, hündəsi işarələr və 2 araba təsvirindən ibarətdir.

Bundan başqa, ölkə başçısı tərəfindən təsdiqlənən “Azərbaycan 2020: Gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyasının 10-cu bəndində, “Daşınmaz tarix və mədəniyyət abidələrinin bərpası, qorunması, tarix və mədəniyyət qoruqlarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi və inkişafına dair 2014-2020-ci illər üzrə Dövlət Proqramı”nın 1.2. bəndində, “Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət Konsepsiyası”nın 3.2. bəndində nəzərdə tutulmuş muzey fondlarının və arxeoloji abidələrin elektron məlumat bazasının yaradılması müddəasını nəzərə alaraq Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun fondunda saxlanılan maddi mədəniyyət abidələrinin (qayaüstü təsvirlər, arxeoloji materiallar, qədim yaşayış və dəfn abidələri və s.) müasir tələb-

lərə cavab verən rəqəmsal məlumat bazasının yaradılması layihəsinə başlanmışdır. 3 istiqamətdə həyata keçiriləcək layihədə qayaüstü təsvirlərin sənədləşdirilməsi, fond materiallarının sistemləşdirilməsi və bütün bunların, eyni zamanda yazılı məlumatlarının (çöl kitabları, arxeoloji hesabatlar və s.) rəqəmsallaşdırılması nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, Cingirdağ-Yazılıtəpə qayaüstü təsvirlər kolleksiyasının qeydiyyatı zamanı Azərbaycan arxeologiyasında ilk dəfə olaraq abidələrin öyrənilməsində 3D modelləşdirmə metodundan istifadə olunmuş, 3D metodunun tətbiqi nəticəsində əvvəllər

qeydiyyatda olan daşların üzərində yüzlərlə yeni təsvir aşkar edilmişdir. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda qayaüstü təsvirlərin yeni metodlarla qeydiyyatı layihəsinin uğurlu nəticələri beynəlxalq elm ictimaiyyətinin də diqqət mərkəzində olmuşdur. Ötən il layihənin növbəti mərhələsində iştirak etmək üçün müxtəlif ölkələrdən İspaniya və İtaliyadan olan tədqiqatçılar

qoruq rəhbərliyinin dəvəti ilə Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda olmuşlar. Görüşdən sonra Qobustan qayaüstü təsvirlərinin qeydiyyatı layihəsinin növbəti mərhələsinin xarici elm mərkəzləri ilə birlikdə davam etdirilməsi qərara alınmışdır.

Qoruq ölkəmizin ən çox ziyarətçi qəbul edən məkanları sırasındadır. Belə ki, qoruğun 2019-cu ildə 130 minə yaxın ziyarətçisi olmuşdur. Ötən il uğurla başa vuran qoruq abidələrin mühafizəsini, təbliğini, elmi-tədqiqat işlərini, işin beynəlxalq standartların tələblərinə uyğun qurulmasını, xidmət keyfiyyətinin yüksəldilməsini, sosial-iqtisadi inkişafın təmin edilməsini, ictimaiyyətlə əlaqələrin gücləndirilməsini bu il də özünün əsas fəaliyyət istiqamətləri kimi müəyyənləşdirib. Xarici ölkələrin qoruq və muzeyləri ilə əlaqələrin qurulması, mövcud əlaqələrin möhkəmləndirilməsi də prioritetlər sırasındadır. Qeyd edək ki, ötən il Portuqaliyanın YUNESKO-Mədəni İrs Siyahısına daxil edilmiş qayaüstü incəsənət abidəsi Foz Koanın qayaüstü rəsmlərindən bəhs edən “Avropanı qayaüstü incəsənətlə gözəklə” adlı sərgi Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunda, Qobustan abidələrindən bəhs edən sərgi isə Foz Koa qoruğunun muzeyində nümayiş olunmuşdur. Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun əməkdaşlarından ibarət nümayəndə heyəti İspaniyanın YUNESKO Dünya Mədəni İrsi Siyahısına daxil edilmiş Levant qayaüstü incəsənət ənənəsinin xarakterik abidələrinin təmsil olunduğu La Valltorta muzeyi və Al Barrakin Rio Martin milli parkına işgüzar səfərdə olmuşdur.

Milli-mənəvi və dünyəvi dəyərlərin qorunması və gələcək nəsillərə çatdırılması hər zaman öz aktuallığını qoruyur. Bu məqsədlə qoruq Azərbaycan xalqının yaşatdığı və təbliğ etdiyi bəşəri ideyaların, milli-mənəvi və dünyəvi dəyərlərin, bayram günlərinin, əlamətdar gün və hadisələrin qeyd edilməsi və təbliği istiqamətində çoxsaylı tədbirlər həyata keçirir. Qeyd edək ki, safari turlarının təşkili məqsədi ilə ötən il qoruq 1 ədəd kvadrosikl markalı nəqliyyat vasitəsi almışdır. Cari ildə bu nəqliyyat vasitələrinin sayının artırılması və safari turlarının genişləndirilməsi nəzərdə

də tutulur.

Sevindiriçi məqamlardan biri də 2019-cu ilin dekabr ayında Mərakeşin paytaxtı Ər-Rabatda keçirilmiş İslam Dünyası İrs Komitəsinin növbədənəkar iclasının yekun sənədinə əsasən, Qobustan qayaüstü rəsmlərinin İslam Dünyası İrs Siyahısına daxil edilməsidir. Bu mötəbər hadisə qarşımıza yeni vəzifələr qoymaq və məsuliyyətimizi artırmaqla bərabər, fəaliyyətimizi daha da genişləndirmək baxımından bizə yeni imkanlar verəcək. Ötən il uğurla başa vuran Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun kollektivi cari ildə də milli-mədəni irsimizin bənzərsiz nümunəsi olan Qobustan abidələrinin qorunması və beynəlxalq

müstəvidə təbliği, həmçinin qoruqda aparılan elmi-tədqiqat işlərinin canlandırılması və yeni layihələrin təşkili istiqamətində bütün qüvvə və bacarıqlarını səfərbər edəcək, qarşıya qoyulan məqsəd və vəzifələrin həyata keçirilməsi üçün qətiyyətlə çalışacaqdır.

Vüqar İSAYEV,
Qobustan Milli Tarix-Bədii Qoruğunun direktoru.